

Maria Heldak

**PRZEMIANY FUNKCJONALNE OBSZARÓW WIEJSKICH
SUDETÓW PO INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ**

***FUNCTIONAL TRANSFORMATIONS
OF RURAL AREAS OF THE SUDETEN
AFTER THE EUROPEAN UNION INTEGRATION***

Streszczenie

Celem przeprowadzonych badań była analiza przemian funkcjonalnych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Sudetów. W pracy wskazano funkcje gmin w 1996 i 2005 r., przy zastosowaniu kryterium delimitacji uwzględniającego strukturę gospodarki, stopień uprzemysłowienia oraz stopień zagospodarowania turystycznego. Uwzględnienie walorów krajobrazowo-wypoczynkowych przy delimitacji typów gmin w zależności od struktury gospodarki i stopnia uprzemysłowienia pozwoliło wyróżnić osiem typów gmin, przy uwypukleniu funkcji, które pełnią.

Przeprowadzone badania dowiodły, że w 2005 r. w Sudetach praktycznie nie występowały gminy rolnicze, co związane jest z niską jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej gleb obszarów górskich Sudetów. Można powiedzieć, że zmiany zachodzą w pozytywnym kierunku, a gminy o dominującej funkcji rolniczej w 1996 r. zmieniły się pod względem funkcjonalnym w gminy przemysłowe w 2005 r. Są to gminy: Jeżów Sudecki, Stara Kamienica i Kłodzko. Transformacja ustrojowa dokonana w Polsce na początku 1990 r., doprowadziła do załamania wielu gałęzi przemysłu, co szczególnie dotkliwie odczuły gminy Sudeckie. Te skutki przemian gospodarczych odnotowano w badaniach dotyczących typów gmin w 1996 r. W owym czasie 6 gmin pozostawało prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, nie zagospodarowanych turystycznie, a w 2005 r. (poza gm. Stare Bogaczowice), gminy te tworzyły grupę gmin uprzemysłowionych.

Porównanie typów gmin w wybranych latach pozwoliło stwierdzić, że zachodzące przemiany funkcjonalne w gminach wiejskich i miejsko – wiejskich rejonu Sudetów świadczą o poprawie ich sytuacji gospodarczej.

Słowa kluczowe: przemiany funkcjonalne, typy gmin, Sudety

Summary

The aim of the conducted research was the analysis of the functional transformations of the rural and urban-rural communes in the Sudeten. In the project were indicated the functions of the communes in 1996 and 2005 with the use of the criterion of delimitation taking into account the structure of economy, degree of industrialization and the degree of tourist management. Consideration of the landscape and holiday advantages with the delimitation of commune types depending on economy structure and the degree of industrialization allowed to distinguish eight types of communes with highlighting their function.

The performed research proved that in 2005 in Sudeten there practically were not any agricultural communes, what was connected with the low quality of agricultural production space of the soils in the mountain areas of the Sudeten. One can say that the changes proceed in the positive direction, and the communes with the dominant agricultural function in 1996 changed in respect of the function into industrial communes in 2005. These are the communes: Jeżów Sudecki, Stara Kamienica and Klodzko. The system transformation that took place in Poland in the beginning of 1990 caused the slump of many branches of the industry, that was really painfully felt by the Sudeten communes. These effects of industrial changes were noticed in the researches concerning the commune types in 1996. In that time 6 communes were almost without industry and agriculture, not managed touristically, and in 2005 (except for the commune Stare Bogaczowice), the communes made the group of industrialized communes.

The comparison of commune types in the selected years let us ascertain, that the proceeding functional transformations in the rural and urban-rural regions of Sudeten speak for the improvement of their economic situation.

Key words: functional transformations, commune types, Sudeten

WSTĘP

W końcu lat osiemdziesiątych zamknięty został w Polsce okres rozwoju industrialnego. Nadmiernie rozbudowany, mający nieodpowiednią strukturę branżową oraz zacofany technologicznie przemysł przestał być wiodącym czynnikiem rozwoju [Parysek 2002 za Kukliński 1983]. Transformacja systemowa zapoczątkowana w 1989 r. utworzyła nowe możliwości rozwoju, ale w niektórych regionach Polski, w tym także w rejonie Sudetów przyczyniła się do upadku wiodących gałęzi przemysłu. Powrót części gmin do poziomu rozwoju sprzed transformacji był procesem długotrwałym, a często nie został osiągnięty po dziś dzień. Czynnikiem oddziałującym na proces rozwoju i przemiany funkcjonalne gmin było włączenie Polski do Unii Europejskiej. Wykorzystanie funduszy europejskich otwiera możliwości realizacji pewnych inwestycji komunalnych, a także inwestycji inicjowanych przez społeczność lokalną.

Przyjęte w opracowaniu lata to: 1996 r., czyli kilka lat po wejściu Polski w system gospodarki wolnorynkowej oraz 2005 r., czyli bezpośrednio po wejściu Polski w struktury Unii Europejskiej. Przemiany funkcjonalne rozpatrywano także w kontekście rozwoju gospodarczego oraz kondycji finansowej gmin.

Zastosowana do analizy funkcjonalnej metodologia ma swoje podłoże w typologii wg struktury gospodarki, stopnia uprzemysłowienia oraz stopnia zagospodarowania turystycznego. Katarzyna Duczkowska-Małysz [1998], przytaczając cechy peryferii wskazuje, że o przyszłych szansach rozwojowych decydują: struktura gospodarki, struktura zatrudnienia oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe i inne zasoby (typy gmin wg struktury gospodarki), a o poziomie rozwoju gmin ocenianych z uwzględnieniem udziału zatrudnionych w trzech działach gospodarki narodowej: w rolnictwie (rolnictwo i leśnictwo), przemyśle (przemysł i budownictwo) oraz w pozostałych gałęziach gospodarki narodowej (usługi) – decydują proporcje pomiędzy działami. Uwzględnienie walorów krajobrazowo – wypoczynkowych przy delimitacji typów gmin w zależności od struktury gospodarki i stopnia uprzemysłowienia pozwala wyróżnić osiem typów gmin, przy uwypukleniu funkcji, które pełnią [Więckowicz 1998].

METODYKA BADAŃ

Badaniami objęto obszar gmin wiejskich i miejsko – wiejskich, położonych w rejonie Sudetów Wschodnich, Sudetów Środkowych i Sudetów Zachodnich na obszarze Polski, wydzielonych na podstawie jednostek fizjograficznych na Dolnym Śląsku [Kondracki 1988]. Wśród 29 gmin, 14 ma status gmin miejsko-wiejskich, a 15 – gmin wiejskich. W granicach obszaru objętego analizą mieszczą się gminy zlokalizowane w byłych województwach: jeleniogórskim i wałbrzyskim, które wchodzi obecnie w skład woj. dolnośląskiego. W trakcie analiz wykorzystano dane publikowane przez Wojewódzkie Urzędy Statystyczne w rocznikach statystycznych oraz dane archiwalne przechowywane w Wojewódzkim Urzędzie Statystycznym we Wrocławiu.

W pracy wskazano funkcje gmin w 1996 i 2005 r., przy zastosowaniu kryterium delimitacji uwzględniającego strukturę gospodarki, stopień uprzemysłowienia oraz stopień zagospodarowania turystycznego. Uznano bowiem, że najpełniejszy jest podział z uwzględnieniem nie tylko funkcji dominującej, ale także stopnia rozwoju innych funkcji.

Dla wydzielenia jednorodnych gmin przyjęto następujące kryteria delimitacji:

- gminy zdominowane przez rolnictwo (podatek od działalności rolniczej stanowi ponad 25% ogółu podatków od działalności gospodarczej);
- gminy uprzemysłowione (zatrudnienie w przemyśle stanowi ponad 25% zatrudnienia ogółem);
- gminy zagospodarowane turystycznie (liczba miejsc noclegowych w obiektach turystycznych wynosi ponad 1miejsce/1km²).

Tak przyjęte kryteria pozwoliły na wyłonienie ośmiu typów gmin, których krótką charakterystykę przedstawiono poniżej za Więckowicz Z. (red) 1998 r.:

Typ I – gminy uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo, zagospodarowane turystycznie.

Typ II – gminy uprzemysłowione zdominowane przez rolnictwo, bez turystyki.

Typ III – gminy uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie, prawie bez rolnictwa.

Typ IV – gminy uprzemysłowione, w których rolnictwo nie odgrywa dużego znaczenia.

Typ V – gminy zdominowane przez rolnictwo, prawie pozbawione przemysłu, zagospodarowane turystycznie.

Typ VI – gminy zdominowane przez rolnictwo, nie zagospodarowane turystycznie, prawie pozbawione przemysłu.

Typ VII – gminy zagospodarowane turystycznie, prawie bez przemysłu i bez znaczącego rolnictwa.

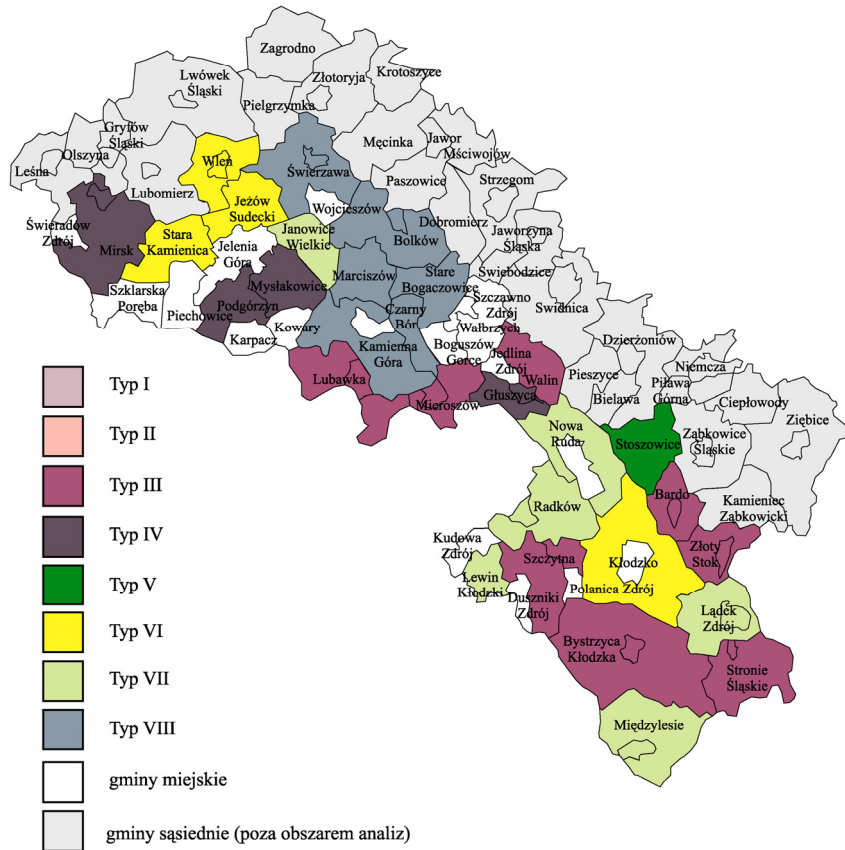
Typ VIII – gminy prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, nie zagospodarowane turystycznie.

Wyniki badań przedstawiono na kartogramach. Dla pełniejszego obrazu sytuacji gospodarczej rejonów, w pracy zbadano również rozwój gospodarczy i kondycję finansową gmin, widziane przez pryzmat dochodów z podatków i opłat lokalnych oraz w wpływów do budżetu gminnego.

TYPOLOGIA GMIN SUDECKICH W 1996 R.

Wyniki badań dotyczące typologii gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, leżących w obrębie Sudetów, przedstawiono na rysunku. 1. Dla zobrazowania typów gmin wykorzystano wyniki badań nt.: „Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego” opublikowane pod red. Więckowicz Z., 1998 r.

Rozmieszczenie przestrzenne poszczególnych typów gmin wskazuje, że gminy typowo rolnicze zakwalifikowane do Typu VI, występują sporadycznie w Sudetach – gmin Wleń, Jeżów Sudecki, Stara Kamienica (rys. 1). W 1996 r. do gmin rolniczych zakwalifikowano także gminę wiejską Kłodzko. Dość silnie w obszarze analiz reprezentowany był Typ III – gminy uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie, prawie bez rolnictwa. W gminach tych ponad 25% ludności ogółem zatrudnionych było w przemyśle, a liczba miejsc noclegowych wynosiła ponad 1 miejsce na 1 km². Gminy te położone są głównie w części środkowej i wschodniej Sudetów (8 gmin). Są to: Lubawka, Mieroszów, Walim, Bardo, Złoty Stok, Szczytna, Bystrzyca Kłodzka i Stronie Śląskie. Prawie wszystkie posiadają status gmin miejsko – wiejskich. Gminy te uzupełniają cztery gminy Typu IV, tzn. uprzemysłowione, w których rolnictwo nie odgrywa dużego znaczenia (Mirsk, Podgórzyn, Mysłakowice i Głuszyca).

Rysunek 1. Typy gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w Sudetach w 1996 r.
Figure 1. Types of rural communes in 1996

Źródło: opracowanie własne na podstawie Więckowicz Z. (red.) 1998 r.

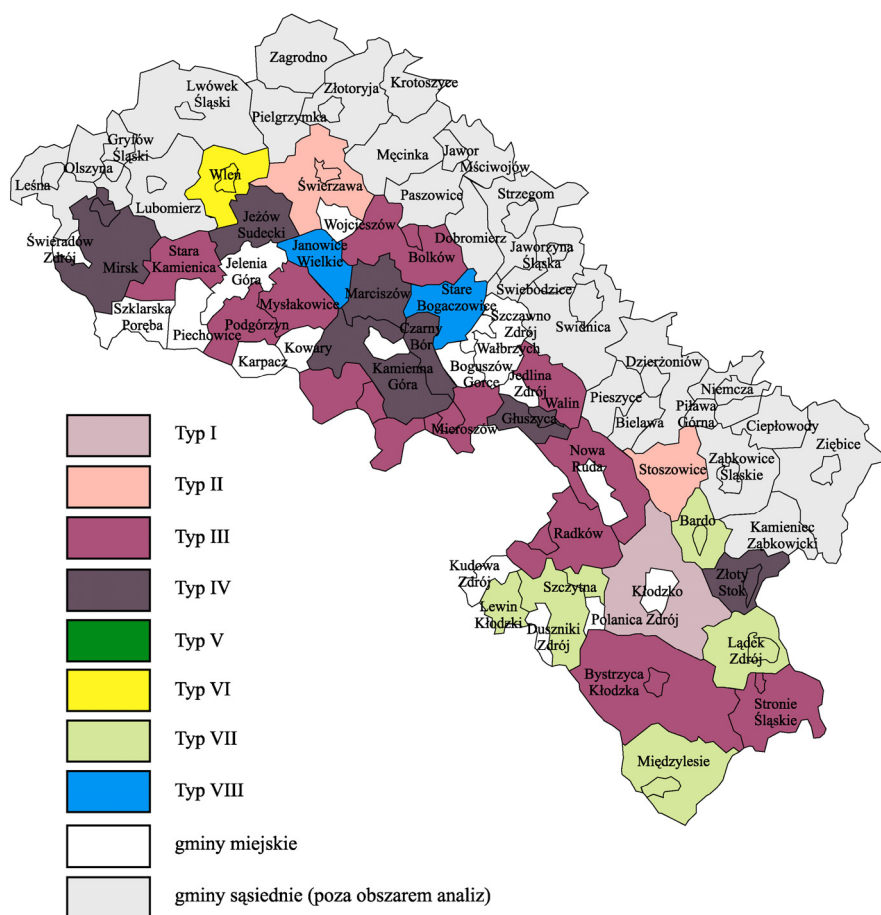
Typ VII – gminy zagospodarowane turystycznie, prawie bez przemysłu i bez znaczącego rolnictwa zlokalizowane były głównie w rejonie Kotliny Kłodzkiej (Nowa Ruda, Radków, Lewin Kłodzki, Lądek Zdrój, Międzyzlesie) oraz w rejonie Jeleniej Góry – gmina Janowice Wielkie.

Gminy zaliczone do gmin bez dominującej funkcji (prawie bez przemysłu, turystyki i bez rolnictwa – Typ VIII) zlokalizowane były w części północnej byłego woj. jeleniogórskiego, tworząc zwarty rejon. Do tego typu zakwalifikowano gminy: Świerzawę, Bolków, Marciszów, Stare Bogaczowice, Czarny Bór i Kamienną Górę.

Pojedynczo reprezentowany był Typ V – zdominowany przez rolnictwo, zagospodarowany turystycznie, do którego zakwalifikowano gminę Stoszowice.

TYOLOGIA GMIN SUDECKICH W 2005 R.

Badania nad typologią gmin ujawniły, że w 2005 r., w Sudetach dominował Typ III gmin (gminy uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie prawie bez rolnictwa), reprezentowany przez 9 gmin. Na drugim miejscu plasowały się gminy Typu VII (gminy zagospodarowane turystycznie, prawie bez przemysłu i bez znaczącego rolnictwa) – 5 gmin. Przestrzenne rozmieszczenie funkcjonalnych typów gmin wiejskich i miejsko – wiejskich w 2005 r. przedstawiono na rysunku 2.

Rysunek 2. Typy gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w Sudetach w 2005 r.
Figure 2. Dominant types of communes in Sudeten in 2005

Źródło: opracowanie własne

Analiza rozmieszczenia przestrzennego gmin o różnych typach pokazuje, że te zakwalifikowane do Typu III – gminy uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie, prawie bez rolnictwa występują mozaikowo na obszarze całych Sudetów. Są to następujące gminy: Stara Kamienica, Podgórzyn, Mysłakowice, Bolków, Lubawka, Mieroszów, Walim, Nowa Ruda, Radków, Bystrzyca Kłodzka, Stronie Śląskie.

Uzupełnieniem wskazanych gmin są gminy zaliczone do Typu IV (gminy uprzemysłowione, w których rolnictwo nie odgrywa dużego znaczenia) – 6 gmin, Typu II (gminy uprzemysłowione zdominowane przez rolnictwo, bez turystyki) – 2 gminy oraz Typu I (gminy uprzemysłowione, zdominowane przez rolnictwo, zagospodarowane turystycznie) – 1 gmina. Łącznie aż 18 gmin charakteryzowało się ponad 25% ogółu zatrudnieniem w przemyśle.

Gminy typowo rolnicze (Typu VI), reprezentowane były w 2005 r. przez 1 gminę (Wleń). Gminy zaklasyfikowane do Typu VII – zagospodarowane turystycznie, zlokalizowane są w Kotlinie Kłodzkiej (Międzyzlesie, Bardo, Łądek Zdrój, Szczytna i Lewin Kłodzki).

PRZEMIANY TYPÓW GMIN W LATACH 1996–2005

Zastosowanie tych samych kryteriów wydzielenia jednorodnych typów gmin, dla 1996 i 2005 r., ujawniło, że w obszarze Sudetów doszło do przemian funkcjonalnych w gminach wiejskich i miejsko – wiejskich. Występują jednak gminy, które utrzymały dotychczasową funkcję, lub funkcję zbliżoną do tej z 1996 r. Zestawienie badanych gmin wg typów przedstawiono w tabeli 1.

Dane zestawione w powyższej tabeli świadczą o tym, że w obrębie Sudetów w 2005 r., z wyjątkiem gminy Wleń, nie występowały gminy rolnicze, co związane jest z niską jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej gleb obszarów górskich Sudetów. Można powiedzieć, że zmiany zachodzą w pozytywnym kierunku, a gminy o dominującej funkcji rolniczej w 1996 r. zmieniły się pod względem funkcjonalnym w gminy przemysłowe w 2005 r. Są to gminy: Jeżów Sudecki, Stara Kamienica i Kłodzko. Niska jakość rolnicza gleb, trudności w uprawie, dostępne surowce itp. stanowiły przyczynek rozwoju przemysłu na analizowanym terenie, już na przełomie wieku XIX i XX. Transformacja ustrojowa dokonana w Polsce na początku 1990 r., doprowadziła do załamania wielu gałęzi przemysłu, co szczególnie dotkliwie odczuły gminy Sudeckie. Te skutki przemian gospodarczych odnotowano w badaniach dotyczących typów gmin w 1996 r. W owym czasie 6 gmin pozostawało prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, nie zagospodarowanych turystycznie. Czyli gminy te charakteryzowały się podatkiem od działalności rolniczej poniżej 25% ogółu podatków od działalności gospodarczej, zatrudnieniem w przemyśle poniżej 25% zatrudnienia ogółem oraz liczbą miejsc noclegowych w obiektach turystycznych poniżej 1 miejsce/1 km². W 2005 r., poza gm. Stare Bogaczowice, gminy te tworzyły grupę gmin uprzemysłowionych.

Tabela 1. Typy gmin w 1996 i 2002 r.
Tabela 1. Types of rural communes in 1996–2005

Lp. No.	Gmina Commune	Typ gminy Commune type		Uwagi Notes
		1996	2005	
1	2	3	4	5
1.	Bardo	III	VII	Utrata funkcji przemysłowej na rzecz turystycznej
2.	Bolków	VIII	III	Wzmocnienie funkcji przemysłowej i turystycznej
3.	Bystrzyca Kłodzka	III	III	Bez zmian
4.	Czarny Bór	VIII	IV	Wzmocnienie funkcji przemysłowej
5.	Głuszyca	IV	IV	Bez zmian
6.	Janowice Wielkie	VII	VIII	Utrata funkcji rekreacyjnej
7.	Jeżów Sudecki	VI	IV	Wygenerowanie funkcji przemysłowej
8.	Kłodzko	VI	I	Utrzymanie funkcji rolniczej, wygenerowanie funkcji przemysłowej i rekreacyjnej
9.	Kamienna Góra	VIII	IV	Wzmocnienie funkcji przemysłowej
10.	Lądek Zdrój	VII	VII	Bez zmian
11.	Lewin Kłodzki	VII	VII	Bez zmian
12.	Lubawka	III	III	Bez zmian
13.	Marciszów	VIII	IV	Wzmocnienie funkcji przemysłowej
14.	Mieroszów	III	III	Bez zmian
15.	Międzylesie	VII	VII	Bez zmian
16.	Mirsk	IV	IV	Bez zmian
17.	Mysłakowice	IV	III	Utrzymanie funkcji przemysłowej, wygenerowanie funkcji rekreacyjnej
18.	Nowa Ruda	VII	III	Utrzymanie funkcji rekreacyjnej, wzmocnienie przemysłowej
19.	Podgórzyn	IV	III	Utrzymanie funkcji przemysłowej, wzmocnienie rekreacyjnej
20.	Radków	VII	III	Utrzymanie funkcji rekreacyjnej, wygenerowanie funkcji przemysłowej
21.	Stare Bogaczowice	VIII	VIII	Bez zmian
22.	Stara Kamienica	VI	III	Wygenerowanie funkcji przemysłowej i rekreacyjnej
23.	Stronie Śląskie	III	III	Bez zmian
24.	Stoszowice	V	II	Wzmocnienie funkcji przemysłowej
25.	Szczytna	III	VII	Utrata funkcji przemysłowej na rzecz turystycznej
26.	Świerzawa	VIII	II	Wzmocnienie funkcji przemysłowej i turystycznej
27.	Wleń	VI	VI	Bez zmian
28.	Walim	III	III	Bez zmian
29.	Złoty Stok	III	IV	Wzmocnienie funkcji przemysłowej

Źródło: Opracowanie własne

W obrębie gmin wypoczynkowo-rekreacyjnych (Typ VII) dotychczasowe funkcje utrzymały gminy: Lądek Zdrój, Międzylesie i Lewin Kłodzki. Gminy rekreacyjne w 1996 r. – Nowa Ruda i Radków w okresie do 2005 r. przekształciły się w gminy przemysłowe, zagospodarowane turystycznie. Porównanie typów gmin w analizowanych latach pozwala stwierdzić, że zachodzące przemiany funkcjonalne w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich rejonu Sudetów świadczą o poprawie ich sytuacji gospodarczej.

Analizując sytuację gmin poprzez strukturę gospodarki, stopień uprzemysłowienia oraz stopień zagospodarowania turystycznego, niepokojąca wydaje się sytuacja w gminach wiejskich Janowice Wielkie i Stare Bogaczowice, które zakwalifikowano do Typu VIII, gmin prawie bez przemysłu i bez rolnictwa, niezagospodarowanych turystycznie.

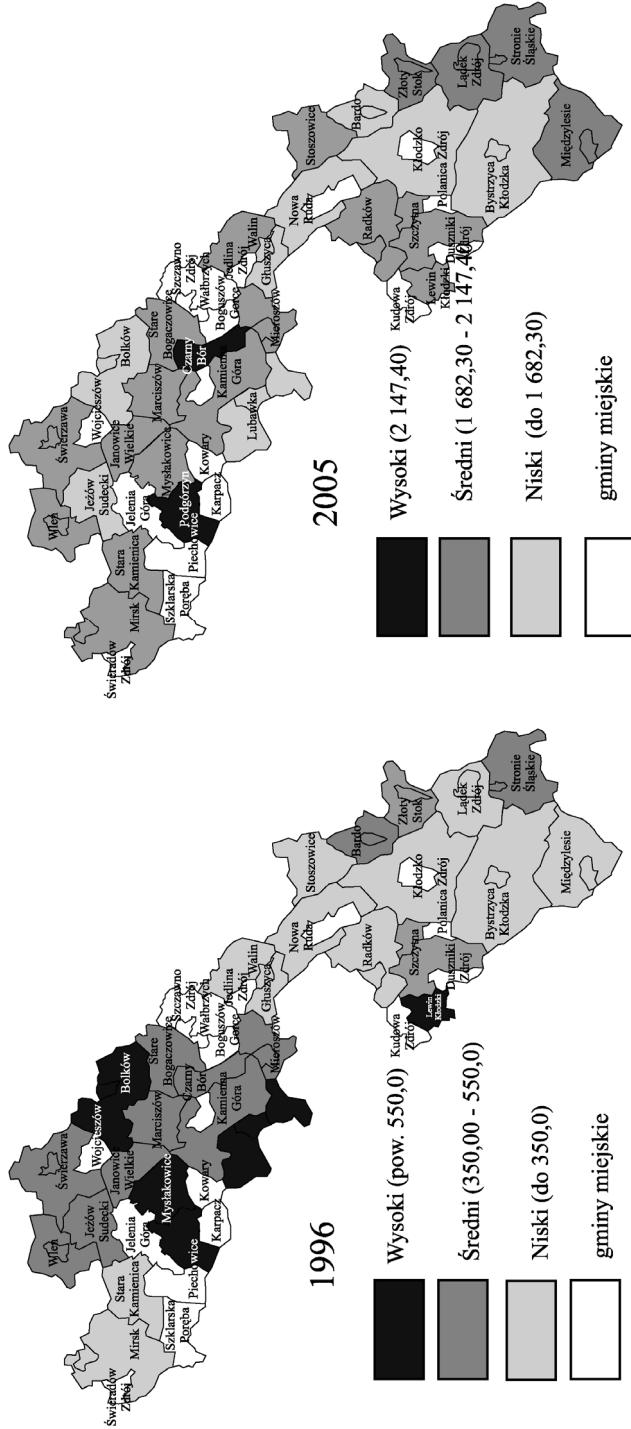
PRZEMIANY FUNKCJONALNE GMIN W ASPEKcie ICH ROZWOJU GOSPODARCZEGO W 1996–2005 R.

Wśród wybranych cech charakteryzujących sytuację gospodarczą regionu Sudetów znalazły się: dochód budżetu ogółem (zł/1 mieszkańca) oraz podatki i opłaty lokalne (zł/1 mieszkańca). W celu określenia kondycji finansowej gmin, zinwentaryzowano dane mówiące o dochodach budżetów gmin ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca, a dla odzwierciedlenia aktywności ekonomicznej społeczności lokalnej zinwentaryzowano wpływy z tytułu opłat lokalnych. Przedziały ustalono na tle całego woj. dolnośląskiego. Wyniki badań zobrazowano na rysunkach 3 i 4.

Przestrzenne zobrazowanie ogólnych dochodów budżetów gmin wyraźnie pokazuje, że w analizowanych latach zdecydowanie najwięcej gmin uplasowało się w przedziale średnim (13 w 1996 r. i 19 w 2005 r.), a najmniej w przedziale wysokim (5 w 1996 r. i 2 w 2005 r.). Gminy takie zlokalizowane były w 1996 r. głównie w części zachodniej, a w 2005 r. rozmieszczone były mozaikowato na terenie całych Sudetów. Na przestrzeni 9 lat ubyło gmin o najniższych dochodach ogółem do budżetu gminy, w których w 2005 r. dochód na 1 mieszkańca wynosił poniżej 1 682,30 zł. Gminy te zlokalizowane są głównie w części wschodniej regionu – w rejonie Kotliny Kłodzkiej.

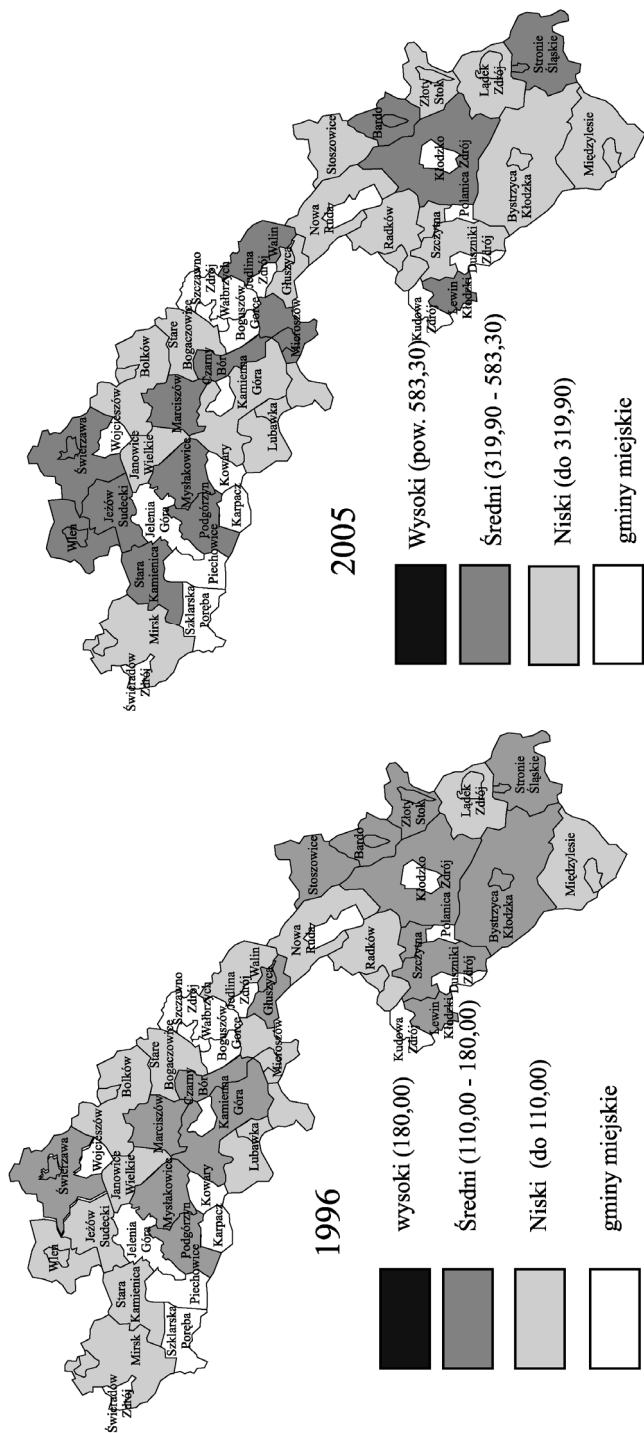
W 1996 r. gminy wiejskie i miejsko – wiejskie Sudetów charakteryzowały się tylko niskimi lub średnimi wpływami do budżetów z tytułu opłat i podatków lokalnych podobnie jak w 2005 r. Liczebność rejonów zakwalifikowanych do gmin o niskich i średnich wpływach z tytułu opłat i podatków lokalnych była prawie taka sama i wynosiła odpowiednio 15 i 14. Analiza rozmieszczenia gmin z podziałem na dochody z podatków i opłat lokalnych (ryc. 4) pokazuje, że często w analizowanych latach, poszczególne gminy nie kwalifikują się do tych samych przedziałów pod względem wpływów ogółem do budżetów gmin. W 2005 r. dotyczy to głównie gmin zlokalizowanych w zachodniej części regionu: Wleń, Podgórzyn, Czarny Bór, a w 1996 r. gmin: Lewin Kłodzki, Lubawka, Podgórzyn i Mysłakowice. Gminy te posiadają wysokie i średnie dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca, ale średnie i niskie dochody z tytułu opłat lokalnych, odzwierciedlające częściowo rozwój lokalnej przedsiębiorczości.

Gminy z przeciwnego biegunu, o najniższych dochodach z podatków i opłat lokalnych (poniżej 319,90 zł na 1 mieszkańca w 2005 r. i 110,00 zł w 1996 r.) rozmieszczone są mozaikowato na całym badanym obszarze. Niestety aktywność gospodarcza ludności lokalnej nie wypada najlepiej na tle całego województwa dolnośląskiego.

Rysunek 3. Dochód ogółem budżetu w 1996 i 2005 r. w gminach wiejskich i miejsko - wiejskich Sudetów [zł na mieszkańca]
Figure 3. Total income of the commune budget in 1996-2005 in the rural and urban-rural communes in Sudeten [PLN per inhabitant]. Source: own study on the basis of data from statistic office in Wrocław

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z US we Wrocławiu

Rysunek 4. Dochód z podatków i opłat lokalnych w 1996 i 2005 r. w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich Sudetów [zł na mieszkańca].

Figure 4. Total income of the commune budget in 1996–2005 in the rural and urban-rural communes in Sudeten [PLN per inhabitant]. Source: own study on the basis of data from statistic office in Wrocław

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z US we Wrocławiu

WNIOSKI

1. Zmniejsza się liczba gmin, w których podatek od działalności rolniczej stanowi ponad 25% ogółu podatków od działalności gospodarczej z 4 w 1996 r., do 1 gminy w 2005 r. Świadczy to o odchodzeniu od działalności rolniczej na rzecz rozwoju, wzmocnienia lub odrodzenia się innych funkcji.

2. Zwiększył się udział gmin, w których zatrudnienie w przemyśle stanowi ponad 25% zatrudnienia ogółem, z 12 gmin w 1996 r. do 21 gmin w 2005. Przy czym w większości z tych gmin (12 gmin) równolegle rozwijała się funkcja turystyczna, analizowana tutaj poprzez liczbę miejsc noclegowych.

3. Warunki naturalne panujące w rejonie Sudetów, skazują gminy wiejskie i miejsko – wiejskie na rozwój innych funkcji niż rolnicza. Gminy wykorzystują naturalne walory środowiska przyrodniczego rozwijając funkcje turystyczną, ale równolegle rozwijają w ich przemysł.

4. Porównanie typów gmin w analizowanych latach pozwala stwierdzić, że zachodzące przemiany funkcjonalne w gminach wiejskich i miejsko – wiejskich rejonu Sudetów świadczą o poprawie ich sytuacji gospodarczej.

5. Niestety, analiza ogólnych wpływów do budżetów gmin oraz samych wpływów z tytułu opłat lokalnych, ustalona w odniesieniu do całego woj. dolnośląskiego nie potwierdza korzystnych tendencji w rozwoju gmin Sudeckich. Analizowane gminy znalazły się w przedziale średnim i niskim pod względem rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, a tylko nieliczne gminy w przedziale wysokim pod względem kondycji finansowej gmin.

BIBLIOGRAFIA

- Duczowska-Małysz K. *Rolnictwo – Wieś – Państwo*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Kondracki J. *Geografia fizyczna Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1988.
- Kukliński A. *Diagnoza stanu gospodarki przestrzennej Polski*. Biuletyn KPZR PAN, s. 123, Warszawa 1983.
- Parysek J. *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania transformacji przestrzenno – strukturalnej i rozwoju miast Polski w końcu XX wieku*. Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast pod red. naukową Janusza Słodyczka. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. Opole 2002.
- Więckowicz Z. (red.). *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego*. Tom I, Typologia gmin pod względem poziomu i warunków rozwojowych. Akademia Rolnicza Wrocław 1998.

Dr inż. Maria Heldak
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Katedra Gospodarki Przestrzennej
ul. Grunwaldzka 53, 50-357 Wrocław
telefon: 071 3205 616
e-mail: maria.heldak@up.wroc.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. Władysława Stola*